

הגילוי הנפלא של הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע אליהו הנביא שדרכו לומר בתנא דבי אליהו "ברוך המקום ברוך הוא" סידר את ההגדה של פסח

מתוך ספר החדש "הגדה של פסח - שבילי פנחס"

שימורים [הוא לה], ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית". וכן כתוב (מ"כ ז-י): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (מלאכי ג-כ): "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". לכן הקדים אליהו הנביא עצמו לסדר את ההגדה של פסח לספר בניסים הגדולים של יציאת מצרים, כדי לעורר בזה את הגאולה העתידה שהוא עצמו יבוא לבשר לנו עליה.

על פי האמור מבאר ה"צמח מנחם" גם כן הטעם למנהג ישראל תורה שהביא ה"חק יעקב" (הלכות פסח סימן תפ) למזוג אצל הכוס הרביעי כוס חמישי לכבוד אליהו הנביא, וגם נוהגים לפתוח את הדלת לכבודו ואומרים ברוך הבא, וכמו שהוא מבאר במתק לשונו:

"ולכך אחר שאמרנו את ההגדה של פסח בשמחה רבה, הרי אותה האמירה והקריאה הוא המעורר בחינת הזמן שהיא הבחינה גאולה הכללית, מה דבגאולת מצרים נעטף בה בהעלם הכח של הגאולה העתידה, ולפיכך עכשיו הוא עת המוכשר להוציא מהכח אל הפועל מההעלם אל הגילוי, הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו.

ולכן אצל הכוס הרביעי הוא שמזמנים את אליהו הנביא הקדוש, להראות לו כי אנחנו קיימנו מה שמוטל עלינו, כל מה שהיה מסדר לנו בההגדה בשמחה רבה, ועל כן יעשה עכשיו אליהו הנביא ז"ל מה שמוטל עליו, שיבוא לבשר לנו את הגאולה השלימה במהרה בימינו, ושנזכה להיות בשנה הבאה עם משיח צדקנו בירושלים".

"אליהו בארבע" אליהו הנביא עתיד לתקן כל ארבעת הבנים

מעתה נראה כי מטעם זה תיקן אליהו הנביא לומר בליל הסדר: "ברוך המקום, ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא", ד' פעמים "ברוך" כדי לברך את הקב"ה על כל ארבעת הבנים אפילו על הבן הרשע, כי מאחר שהקב"ה הבטיח: "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". נמצא כי הוא יחזיר בתשובה גם את

הרי לנו דברים ברורים שהשתחוו להודות לה' גם על הבן הרשע, והוא מפאת גודל אמונתם שיזכו להחזירם בתשובה שלימה, כמו שהחזיר הקב"ה את כל ישראל בתשובה אחרי ששקעו במצרים במ"ט שערי טומאה, והוציאים מבריא עמיקתא של טומאת מצרים לרום הקדושה. ומזה נשכיל להבין כי על ידי שההורים יקבלו בשמחה את השליחות הקשה שהטיל עליהם הקב"ה לקרב ולהחזיר את הבן בתשובה, יזכו שהקב"ה יסייע בעדם שיצליחו במשימתם, וכמו שמצינו בגמרא (תענית כ"א.) אצל נחום איש גז, שעל כל צרה שהיתה לו היה אומר "גם זו לטובה", ועל ידי זה נעשו לו ניסים והכל באמת הפך לטובה.

אליהו הנביא שעתידי להשיב לב אבות על בנים תיקן לברך ד' פעמים 'ברוך' אפילו על הבן הרשע

הנה מה טוב ומה נעים להוסיף נקודה יקרה, על הביאור של הראשונים שבעל ההגדה הזכיר כאן ד' פעמים "ברוך" כנגד כל ד' הבנים בתוכם גם הבן הרשע, על פי מה שכבר הבאנו חידוש גדול שהביא הרה"ק רבי אהרן מנחם מענדל מראדזמין זצ"ל בהקדמה להגדה של פסח "צמח מנחם" (ווארשא תר"צ) שקיבל איש מפי איש בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע, כי אליהו הנביא זכור לטוב הוא המסדר של הגדה של פסח, משום שדרכו ב"תנא דבי אליהו" להשתמש בביטוי זה של "ברוך המקום ברוך הוא" [יותר משלשים פעמים], הנה הדברים בלשון קדשו:

"שמעתי מכ"ק אאמו"ר רבי שלמה יהושע דוד צוקללה"ה זי"ע, שאמר בשם כ"ק אאמו"ר רבי יעקב אריה מראדזמין צוקללה"ה, ששמע מפה קדוש של רבינו הקדוש הרבי ר' בונם צוקללה"ה מפשיסחא, אשר הוא מכיר מהלשון של ההגדה, ובפרט מהאמור ברוך המקום ברוך הוא הנאמר בהגדה [אשר זה הלשון נזכר כמה פעמים בתנא דבי אליהו הקדוש], אשר אליהו הנביא הקדוש ז"ל היה בעל המסדר ההגדה של פסח".

והוסיף ה"צמח מנחם" לבאר טעם נפלא מדוע סידר אליהו הנביא את ההגדה של פסח, על פי הידוע כי גאולת מצרים היא הכנה לגאולה העתידה, כדאיתא בגמרא (ר"ה י"א): "בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל, מנלן, אמר קרא (שמות י"ב-מב) ליל

"ברוך המקום, ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא, כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול".

ב"ארחות חיים" לאחד מן הראשונים רבינו אהרן הכהן מלוניל זצ"ל, וכן ב"כל בו" [שהרבה מדברי ה"ארחות חיים" נשנו שם כמעט מלה במלה], כתבו כאן בפירושם על ההגדה חידוש נפלא, שהוא חיזוק גדול לכל ההורים אשר למרבה הצער יש להם בין הבנים כאלה שאינם מתנהגים בדרך התורה ה' ישמרנו, כי בעל ההגדה הזכיר כאן בכוונה תחילה ד' פעמים "ברוך", כדי ללמדנו שצריך לברך את הקב"ה על כל ארבעת הבנים אפילו על הבן הרשע, הנה הדברים בלשון קדשם:

"ברוך המקום. אמר כאן ארבעה ברוך, לפי שרצה לומר אחר זה כנגד ארבעה בנים דברה תורה... שהם ארבעה ענינים שטבע העולם מתנהג בהם, ואמר ארבעה ברוך כנגדם, להודות כי ראוי לברך ולשבח על הטוב ועל ההפך, כמו שאמר דוד (תהלים לד-ב) אברכה את ה' בכל עת".

והנה מה שכתבו "כי ראוי לברך ולשבח על הטוב ועל ההפך", כוונתם ברורה למה ששינוי במשנה (ברכות נד.): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". ומפרש בגמרא (שם ס:) "אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולניהו בשמחה". ומדברי ה"ארחות חיים" וה"כל בו" למדנו חידוש גדול ונורא, כי אפילו מי שיש לו ח"ו בן רשע גם הוא בכלל: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", וכמו שמפרש רבא שצריך לקבלה בשמחה, על אחת כמה וכמה אם אינו רשע אלא תם או שאינו יודע לשאול.

ונראה לבאר מנין למד בעל ההגדה חידוש נפלא זה, שצריך לברך את הקב"ה גם על הבן הרשע כשם שמברך על הבן החכם, ממה שכתוב בתורה בשאלה של הבן הרשע (שמות י"ב-י): "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, ויקוד העם וישתחוו". ופירש רש"י: "ויקוד העם, על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שהיו להם".

הבנים שסטו מן הדרך, לכן לו נאה ולו יאה להורות לנו לברך ד' פעמים "ברוך" על כל ד' בנים.

יומתק לבאר בזה מאמר הגמרא (ברכות ד'): "אליהו בארבע", ופירש ה"מגלה עמוקות" (פרשת חיי שרה ד"ה אופן) כי ד' פעמים אליהו בגימטריא פנחס שהוא אליהו, ועדיין צריך ביאור מהו ענין ד' פעמים אליהו. לפי האמור

יש לומר הרמז בזה, כי אליהו בגימטריא ב"ן משום שהוא מחזיר את הבן לאביו שבשמים, ועל כך אמרו: "אליהו בארבע", כי אליהו שהוא בגימטריא ב"ן הוא "בארבע", משום שהוא מתקן את כל ארבעת הבנים.

וזהו ביאור הרמז של ה"מגלה עמוקות" כי ד' פעמים אליהו בגימטריא פנחס, כי פנחס בן אלעזר בקנאותו

הציל את כל ארבעת הבנים שהיו בישראל, שלא ילכו שולל אחרי זמרי בן סלוא שהיה נשיא בישראל. וכן יזכה לעתיד לבוא לתקן את כל ד' הבנים: "והשיב לב אבות על הבנים ולב בנים על אבותם", כי גם הבן החכם יזכה ללמוד ממנו תורה, כמו שידוע הרמז במילת תיקו"ו שהוא נוטריקון ת"שבי ית"רץ קו"שיות ו"אביעיות.

ביאור החתם סופר על ידי הודאה למקום מהפכים דו"ה לצירוף הו"ד לקרב את הגאולה

"יהא רעוא שכל באי עולם ידעו ויכירו אז איין פירער איז איין פינעווער"

הנה מה טוב ומה נעים לבאר בזה שיחת חולין של קדוש ה' שהביא ב"אגרא דפרקא" (סימן ד) בלשון קדשו:

"סיפרו לי מעשה רב מקדוש ה', הלא הוא הרב הקדוש מוה"ר מנחם מענדל זצוק"ל מפרעמישלאן [מתלמידי הבעש"ט ז"ע], ומעשה שהיה כך היה, שהיו יושבים במסיבה בסעודה ונתן מטבע של ארבעה פשוטים [מין מטבע] להביא שכר, ואמר למשרת שיביא בעד חמשה פשוטין, והמשרת לא התבונן במטבע והיה סובר שהיא של ה' פשוטין.

ובעת ובאו למוכר הביט המוכר ואמר, הנה המטבע רק ד' פשוטין, וחזר השליח ואמר להרב המטבע היא רק של ד' פשוטין, והרב התחיל לריב עם השליח ואמר ה' פשוטין צריכין להיות, והשליח נתעקש עד הגיע הדבר למריבות, עד שתלמידי הרב רמזו להשליח המשרת שיודה לדברי הרב, כי הבינו כי לא לחנם הוא, וכן עשה השליח ואמר יהיה כדברי אדוני.

אז עמד הרב בתפלה ואמר בזה הלשון, יהא רעוא שכל באי עולם ידעו ויכירו אז איין פירער איז איין פינעווער [שהארבעה הם חמשה], זה ששמעתי. והוא לדעתי הכוונה לדרכי היחוד על פי הזוהר (פרשת משפטים קכג): ה' ד' הוית [ה' ד' היתה] וכד אתמשך דכורא עמה [וכשנמשך הזכר עמה] נעשית ה', והבן הענין. ותתבונן עד היכן מגיע מעשה הצדיקים ודיבורם ותעמוד מרעיד."

לפי האמור יש לומר כי הקדוש הנזכר שישב במסיבה עם תלמידיו, עסק כדרכם של תלמידי הבעש"ט ז"ע בדברי תורה ובהודאה להקב"ה, לכן רצה לעורר התיקון הנפלא להפוך את צירוף דו"ה של הגלות לצירוף הו"ד של הגאולה. והנה ההבדל בין שני הצירופים הוא, כי האות הראשונה של הו"ד היא ה', ואילו האות הראשונה של דו"ה היא ד', וזהו הענין שעמד על דעתו להפוך את המטבע של ד' פשוטין למטבע של ה', ואמר: "יהא רעוא שכל באי עולם ידעו ויכירו אז איין פירער איז איין פינעווער", פירוש, שהצירוף של דו"ה עם אות ד' יהפוך לצירוף של הו"ד עם אות ה'.

"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"

קעבדא קמיה מאריה יש להוסיף תבלין לדבריו הקדושים, כי כאשר נתבונן נראה שפסוק זה "הרחב פיך ואמלאהו" נאמר בקשר ליציאת מצרים, כמו שכתוב שם: "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו". ונראה לפרש איך זה מתקשר ליציאת מצרים, על פי מה שכתוב (מכילת ז-טו): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ויש לפרש הכוונה בזה כי כמו שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים כדי שיספרו בשבח, כמו שכתוב (שמות ב-ג): "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים", כן נזכה לגאולה העתידה בזכות ההודאה להקב"ה, אשר כפי שלמדנו מדברי ה"חתם סופר", בזכות ההודאה נזכה להפוך את הצירוף דו"ה בגלות לצירוף הו"ד של הגאולה.

וזהו שאומר הקב"ה לישראל: "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים", והתכלית בזה היא "הרחב פיך", כדי שתתן שבח והודאה להקב"ה על הניסים הגדולים של יציאת מצרים, שעל ידי הודאה זו מרחיבים מילת פ"י באותיות פ"ה יו"ד, שהמילוי לבד הוא אותיות הו"ד, ובזכות זה "ואמלאהו" אותיות ואמלא הו", שאקרב לכם את הגאולה העתידה בהתמלאות ב' אותיות הו"ז החסרות בגלות.

מעתה יומתק לפרש מה שאומר בעל ההגדה: "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", על פי מה שכתוב בשירת הים (שמות טו-ג): "זה אלי ואנוהו". ופירש רש"י: "זה אלי, בכבודו נגלה עליהם, והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים". וכן כתוב בגאולה העתידה (ישעיה כה-ט): "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו".

הנה כי כן זהו הפירוש: "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים", כדי לתת בכך הודאה לה' על יציאת מצרים, "הרי זה משובח", שזוכה לקרב את הגאולה שיאמרו ישראל: "זה ה' קוינו לו", כי על ידי ההודאה הוא מהפך את הצירוף דו"ה שבגלות לצירוף הו"ד לקרב בכך את הגאולה העתידה במהרה בימינו.

"וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". נקדים מה שכתב מרן ה"חתם סופר" ז"ע בדרשותיו (ח"ג מאמרים לראש השנה דף כא: ד"ה בתפלת חנה) לפרש מה שכתוב בשירת חנה (שמואל א ב-א): "ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה' רחב פי על אויבי כי שמחתי בישועתך", על פי מה שהקדים לפרש הכתוב (תהלים פא-א): "הרחב פיך ואמלאהו". ונרחיב לבאר דבריו הקדושים שנאמרו בקצרה.

נקדים מה שמבואר בדברי רבינו האריז"ל (ע"ה) שער לה פ"ה) סוד הכתוב (איכה א-ג): "נתנני שוממה כל היום דוה", כי בעוונותינו הרבים נהפכה מדת הו"ד לאותיות דו"ה, לכן נחרב בית המקדש סמוך לאלף החמישי, כי ששת אלפים שנה הוה עלמא כנגד שש מדות, ואלף החמישי הוא כנגד מדת הו"ד שנהפכה לאותיות דו"ה, וזהו "כל היום דוה", רמז על הגלות באלף החמישי כי יומו של הקב"ה הוא אלף שנה. וזהו גם כן סוד הכתוב (דניאל י-ח): "והודי נהפך עלי למשחית".

לפי זה מחדש ה"חתם סופר", כי על ידי שאנו מרחיבים את פינו לתת "הודאה" להקב"ה, אנו מחזירים אותיות דו"ה לצירוף הו"ד, לבטל את דו"ה של הגלות ולקרב את הו"ד של הגאולה העתידה. והנה ידוע מה שפירש רש"י בפרשת בשלח בכתוב (שמות יז-ט): "ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור ודור", כי כל זמן שעמלק קיים אין השם שלם, כי רק מחצית השם י"ה מאיר בעולם, ובזמן הגאולה ימלא הקב"ה את כל השם.

הנה כי כן זהו רמז הכתוב: "הרחב פיך" לומר הודאה לפני הקב"ה, והרמז בזה כי תיבת פ"י במילואה כזה פ"ה יו"ד, המילוי לבד הוא אותיות הו"ד, לרמז שעל ידי שתרחיב פיך להודות לה' בפה מלא, מבטח הקב"ה "ואמלאהו" אותיות "ואמלא הו", שבזכות זה ימלא הקב"ה אותיות ו"ה החסרות ויביא את הגאולה. וזהו שהתפללה חנה בשירתה על הגאולה: "עלץ לבי בהו"ה, רמה קרני בהו"ה", כשהוא שלם בכל ד' אותיותיו, והוסיפה לפרש איך אפשר לקרב את הגאולה, "רחב פי על אויבי", על ידי שרחב פ"י במילואה פ"ה יו"ד להודות לה' על כל הטוב, בזכות זה "כי שמחתי בישועתך". אלו תוכן דבריו הקדושים.

הלקח הנשגב ממה שהעבידו המצרים את ישראל תחילה בַּפֶּה רַךְ ואחר כך בַּפֶּרֶךְ

בתינו הציל", הזכיר הכתוב תחילה פֶּסַח ואחר כך פֶּסַח, לרמז שהתיקון לכך הוא לזכור שכך דרכו של היצר לפתוח בַּפֶּה רַךְ עד שמעביד אותו בַּפֶּרֶךְ, ומזה יתעורר הבן הרשע לשוב מדרכו, "ויקוד העם וישתחוו", על העצה הטובה להחזיר את הבן הרשע בתשובה.

יומתק לבאר בזה בדרך עבודה מה שמבואר בכתבי האריז"ל (שער הכוונות פסח דרוש ג) כי פסח נוטריקון פֶּה סַח לרמז שצריך לפתוח את הפה לספר ביציאת מצרים. לפי דרכנו יש לבאר הענין בזה כי פֶּה סַח הוא רמז שצריך לשוחח ולספר לבני ביתו, שהמצרים תפסו את ישראל ברשתם על ידי שעבדו עמהם בתחילה בַּפֶּה רַךְ, שהבטיחו להם שכר טוב כדי לפתותם לעבוד בשבילם, עד שבסופו של דבר עבדו בהם בפרך ממש, כדי שישכילו להבין שכך דרכו של היצר לתפוס את האדם ברשתו, על ידי שפותח לדבר עמו תחילה "בַּפֶּה רַךְ", עד שמפילו ברשתו להענישו בפרך ממש.

הנה מה טוב ומה נעים לרמז ענין זה במאמר הקב"ה לישראל בהכנה למתן תורה (שמות יט-ה): "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ". וכתב ב"שם משמואל" (פרשת נצבים שנת תרע"ו) בשם הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע: "והייתם לי סגולה כמו נקודת סגול, דאפילו אתה מהפכה לכל צד תישאר בתמונתה".

לפי דברינו יש לומר הרמז בזה, שכל אחד מישראל צריך להתגבר על היצר הרע עוד בתחילת דרכו, כשהוא בא לדבר עם האדם בנקודת סגול תחת האות פ' דהיינו בַּפֶּה רַךְ, שלא יפול ברשתו להאמין בשקריו, ועל ידי זה ינצל ממנו שלא יבוא אליו בסוף בנקודת קמץ לייסר אותו בַּפֶּרֶךְ, ובכך נזכה להיות "סגולה" מכל העמים.

פסח בנקודת סגול רמז על בַּפֶּה רַךְ ואילו פֶּסַח בנקודת קמץ רמז על בַּפֶּרֶךְ

ויש לומר כי כנגד שתי תחבולות אלו של היצר הרע מתחילה בפה רך ואחר כך בפרך, נתן לנו הקב"ה מצות קרבן פסח שתכליתה לכפר על מה שחטאו במצרים, כמו שכתוב (שמות יב-כא): "משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח", ודרשו במכילתא: "משכו ידיכם מעבודה זרה, וקחו לכם צאן למצוה".

לכן מצינו כי השם של הקרבן "פסח" יש לו שתי נקודות, או כשהוא נמצא באמצע הפסוק שאז האות פ' היא בנקודת סגול פֶּסַח, או כשהוא נמצא בסוף הפסוק שאז האות פ' היא בנקודת קמץ פֶּסַח. ויש לומר הרמז בזה, כי פֶּסַח בנקודת סגול באמצע הכתוב הוא רמז על היצר הרע שמפיל את האדם תחילה בַּפֶּה רַךְ, וראוי שידע האדם שדבר זה הוא רק באמצע הכתוב דהיינו באמצע דרכו של היצר, ואילו פֶּסַח בנקודת קמץ בסוף הפסוק הוא רמז על סוף דרכו של היצר הרע, שהוא עצמו יעניש את החוטא בַּפֶּרֶךְ.

ויש להוסיף בזה פרפרת נאה במה שכתוב אצל בן הרשע (שמות יב-כז): "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פֶּסַח הוא לה' אשר פֶּסַח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקוד העם וישתחוו". ויש לומר שהתורה רמזה לנו איך להחזיר את הבן הרשע שנפל ברשת היצר הרע בתשובה, על ידי שנפקח את עינו שכלו להבין ולהשכיל שכך היא דרכו של היצר הרע, שבא תחילה לאדם בַּפֶּה רַךְ בכל מיני פיתויים, וכשהוא מצליח להחטיאו הוא עולה לקטרג עליו, עד שהוא עצמו יורד ומעניש אותו ביסורים קשים בַּפֶּרֶךְ.

וזהו רמז הכתוב: "ואמרתם זבח פֶּסַח הוא לה' אשר פֶּסַח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת

ויתנו עלינו עבודה קשה כמה שנאמר ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך. בגמרא (סוטה יא:) הביאו על כך ב' פירושים: "ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך, רבי אלעזר אמר בפה רך, רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה". ופירש רש"י: "בפרך בפה רך, משכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה". ויש לומר כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, בתחילה העבידו המצרים את ישראל בפה רך שמשכו אותם בדברים ובשכר, עד שבסוף כפו עליהם לעבוד בפרך.

ונראה לבאר בזה מאמר המשנה (פסחים קטז): שהביא בעל ההגדה: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". כי כמו שבמצרים הפילו את ישראל ברשתם על ידי שעבדו בהם תחילה בפה רך, כך בכל דור ודור דרכו של היצר הרע היא, שכל חפצו להפיל את האדם ברשתו, שבתחילה הוא מפתה את האדם "בפה רך", שרק ינוח קצת מעבודת ה' כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה', עד שהוא מחטיאו בפועל ממש, ואחר כך הוא עצמו מענישו ביסורים "בפרך" ה' ישמרנו, כמו ששינונו (ב"ב טז): "הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות".

ומפרש בגמרא (שם): "במתניתא תנא, יורד ומתעה, ועולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמה". ופירש רש"י כי מתחילה הוא יורד להתעות את הבריות ונקרא "יצר הרע", ואחר כך הוא עולה לקטרג עליהם ונקרא "שטן" על שם שמשטיין, ואחרי שהוא מקבל רשות מן השמים להרוג את החוטא הוא יורד ונוטל נשמה ונקרא "מלאך המות". נמצא לפי זה כי היצר הרע עצמו שבא בתחילה לפתותו "בפה רך", עולה לקטרג עליו ואחר כך הוא יורד להענישו "בפרך" רחמנא ליצולן.

פותחים הדלת אחרי שתיית כוס השלישי כדי לעורר זכות רחל אמנו שפתחה הדלת ללאה

רצה לשתות ישתה, בין שלישי לרביעי לא ישתה, וטעמו לפי ששלישי ורביעי כנגד רחל ולאה שהיו נשואים לבעל אחד". נמצא לפי זה שהכוס שלישי הוא כנגד רחל והכוס הרביעי הוא כנגד לאה.

מעתה יאירו עינינו להבין הטעם למנהג הקדוש לפתוח הדלת אחרי שתיית הכוס השלישי שהוא כנגד רחל אמנו, כדי לעורר בכך הזכות של רחל אמנו שפתחה את דלת ביתה בפני לאה כדי שלא תתבייש, כמבואר בגמרא (מגילה יג:) כי יעקב

"שפוך חמתך" דוקא אחרי שתיית הכוס השלישי, על פי מה שכתב המהר"ל מפראג ב"גבורות ה'" (פרק ט) וכן כתב השל"ה הקדוש (מסכת פסחים מצה עשירה אות מד) שתיקנו לשתות ד' כוסות יין כנגד ד' אמהות שרה רבקה רחל ולאה, כי הנשים נמשלות ליין כמו שכתוב (תהלים קכח-ג): "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך".

מוסיף על כך ה"כלי יקר" בספרו "שפתי דעת" (פרשת צו סוף מאמר קעה) טעם נפלא לבאר בזה מה ששינונו בגמרא (פסחים קח:): "בין הכוסות הללו אם

מנהג ישראל תורה הוא שפותחים את הדלת לביל הסדר לפני אמירת "שפוך חמתך", כמו שהביא הפוסק הגדול רבן של ישראל הרמ"א (או"ח סוף סימן תפ): "ויש אומרים שיש לומר שפוך חמתך וכו' קודם לא לנו, ולפתוח הפתח כדי לזכור שהוא ליל שמורים, ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך הקב"ה חמתו על המכחשים בה', וכן נוהגין".

דבר בעתו מה טוב להעלות על שלחן מלכים טעם חדש, על המנהג הקדוש לפתוח הדלת ולומר

מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הדא הוא דכתיב (ירמיה לא-יד) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתיב (שם טו) כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וכו', וכתיב ויש תקוה לאחרייתך נאום ה' ושבנו בנים לגבולם".

מעתה מבואר היטב הטעם למנהג הקדוש לפתוח הדלת אחרי שתיית הכוס השלישי ומיד אחר כך אומרים "שפוך חמתך", כי הכוס השלישי הוא כנגד רחל אמנו, שפתחה את הדלת כדי להכניס את לאה אחותה במקומה ומסרה לה הסימנים כדי שלא תתבייש, ובזכות זה הרי הבטיח לה הקב"ה: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך ויש תקוה לאחרייתך נאום ה' ושבנו בנים לגבולם", לכן דוקא אז אנו מתפללים בזכות רחל על הגאולה מגלות אדום "שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך".

"באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה, רבנו של עולם גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתני לבעלי ומסרתני לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני".

ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלה כדי שיהא סבור שהיא רחל... ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר, ולא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך אל חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם.

אבינו חש מהרמאות של לבן שיתן לו את לאה במקום רחל, לכן מסר סימנים לרחל כדי שיהיה סמוך ובטוח שהיא רחל ולא לאה, ועם כל זה כשהכניס לבן את לאה במקומה, אמרה רחל עתה תתבזה אחותי ומסרה לה את הסימנים.

"מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומם"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שפותחים הדלת ואומרים "שפוך חמתך", על פי מה שמצינו במדרש (פתיחתא דאיכה רבה סימן כד) כי בשעת חורבן בית המקדש באו כל אחד מהאבות הקדושים וגם משה רבינו לבכות ולהתחנן לפני הקב"ה על חורבן בית המקדש, ולא ענה להם הקב"ה, עד שבאה רחל אמנו ובקעה בקול בכייתה שערי שמים, ונענה לה הקב"ה לחזקה ולנחמה. ומה נורא הוא מאמר המדרש (שם), וראוי להביא קצת מהדברים בליל התקדש חג כשאנו מתפללים על הגאולה:

שבילי הרקיעא

"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" בקרבן פסח רמוזים ג' שמות הפרנסה

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. נראה לבאר הרמז בהלכה זו בדרך סוד, על פי מה שמבאר בספר הקדוש "ברית כהונת עולם" (מאמר מצות משוחים בשמן פ"ו) סודות נפלאים בענין אכילת אפיקומן שהיא סגולה לפרנסה, ולכן נקרא בשם אפיקומן שהוא אותיות אפיקו-מן, לרמז שבזכות אכילה זו מפיקים מזון לכל השנה. [ראה לעיל ב"יחץ" שהארכנו בביאור דבריו הקדושים].

כעבדא קמיה מאריה אחיזנא בשולי גלימתו של ה"ברית כהונת עולם", לבאר הטעם שאכילת האפיקומן היא סגולה לפרנסה, על פי מה ששינו במשנה (ר"ה טו): "בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה". וביאר המקובל האלקי רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע הענין בזה על פי המבואר ב"שער הכוונות" (תפלת השחר דף יא טור א ד"ה פסוק פותח את ידך) שישנם ג' שמות הפרנסה, שם פא"י שיוצא מראשי תיבות "פ'ותח א'ת יד'ך". שם סא"ל שמקורו משם חת"ך בחילוף א"ב של א"ת ב"ש. והנה פס"ח הוא ראשי תיבות של ג' שמות הפרנסה פא"י סא"ל ח'תך, לרמז שבפסח נידונים על התבואה.

מעתה יש לומר כי מטעם זה מכנים את כזית המצה שאנו אוכלים זכר לקרבן פסח בשם "אפיקומן", כי היות שקרבן פסח מסוגל לפרנסה כמו שרמז בשם פס"ח - פא"י סא"ל ח'תך, לכן אנו מכנים את המצה שהיא זכר לפסח בשם אפיקומן שהוא אותיות אפיקו-מן שפירושו הוציאו מזון, לרמז שבזכות אכילת מצה זו שהיא זכר לפסח, אנו יכולים לבקש מהקב"ה על ידי ג' שמות הפרנסה "אפיקו מן", שיוציאו לנו שפע רב טוב של פרנסה.

הנה כי כן זהו הרמז במאמר המשנה (פסחים קיט:): "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", כי מיד אחרי שאכלו את הפסח שהוא מסוגל לג' שמות הפרנסה הרמוזים בו, שוב אין צריך לבקש "אפיקו מן" שיוציאו לנו מזון מן השמים, אלא צריך להאמין באמונה שלימה שכבר זכינו להמשיך פרנסה באכילת קרבן הפסח, או בזמן הזה באכילת האפיקומן שהוא במקום הפסח.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהרב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com